

גלות הדיבור.

הקב"ה שולח את משה רבנו אל פרעה בתחילת הפרשה שלנו, פרשת וארא – יותר מדויק, הקב"ה שולח את משה רבנו לעם ישראל על רקע השליחות שהוא שלח אותו לפרעה, ואחרי כל החוויה המאוד לא נעימה שהייתה למשה רבנו במפגש הראשון שלו עם פרעה והטחת ההאשמות שהטיחו בהם, במשה ובאהרון, ואז משה רבנו מגיע, מתלונן לקב"ה "למה הרעת לעם הזה" וכו', ואז הקב"ה שולח אותו עוד פעם ואומר לו כד¹; "לכן אמר לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם ממצרים והצאתי אתכם ממצרים וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדלים: ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלקים וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם ממצרים ממצרים: והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אתה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אתה לכם מורשה אני ה': וידבר משה כן אל בני ישראל ולא שמעו אל משה מקצר רוח ומעבדה קשה: וידבר ה' אל משה לאמר בא דבר אל פרעה מלך מצרים וישלח את בני ישראל מארצו: וידבר משה לפני ה' לאמר הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתיים".

אז בפעם הזו משה רבנו מסרב, אבל הוא לא סתם מסרב – יש לו גם נימוק. הוא אומר "הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתיים". אז במדרש² כתוב, מדרש ידוע, מדרש רבה בפרשת מקץ, ורש"י מביא, שזה אחד מעשרה קל וחומר שבתורה. האחים אומרים ליוסף 'הן כסף אשר נמצא באמתחתנו השיבנו אליך ואיך נקח', 'תני רבי ישמעאל זה אחד מעשרה קלים וחומרים שכתובים בתורה הן כסף וגוי השיבנו אליך קל וחומר ואיך נגנוב, הן בני ישראל לא שמעו אלי וקל וחומר איך ישמעני פרעה'.

השאלה הגדולה היא מה הקל וחומר פה? כתוב במפורש למה בני ישראל לא שמעו למשה, מקוצר רוח ומעבדה קשה. נו, ולפרעה היה קוצר רוח ועבודה קשה? לא הייתה. זו שאלה ראשונה. והשאלה השנייה היא כלפי הסיפא של הטענה של משה רבנו – משה רבנו אומר "ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתיים". אז בזוהר הקודש³ אצלנו בפרשה כתוב כך; 'תא חזי כתיב הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתיים. מאי ואני ערל שפתיים? והא בקדמיתא כתיב לא איש דברים אנכי וגוי כי כבד פה וכבד לשון אנכי, וקודשא בריך הוא אותיב ליה מי שם פה לאדם וגוי, והוא אמר ואנכי יהיה עם פיך. זאת אומרת, שואל הזוהר הקדוש, הרי הדיון הזה על ערלות השפתיים כבר היה – תראו את הפסוקים⁴; "ויאמר משה אל ה' בי ה' לא איש דברים אנכי גם מתמול גם משלשם גם מאז דברך אל עבדך כי כבד פה וכבד לשון אנכי" – משה רבנו כבר אמר את

¹ שמות ו', וי-י"ב.

² בראשית רבה מקץ, פרשה צ"ב, אות ז'.

³ זוהר כרך ב', פרשת וארא, עמ' ב'.

⁴ שמות ד', יז-ט"ז.

זה שקשה לו לדבר. "ויאמר ה' אליו מי שם פה לאדם או מי ישום אלם או חרש או פקח או עור הלא אנכי ה': ועתה לך ואנכי אהיה עם פיך והוריתיך אשר תדבר"... ומשה רבנו מתווכח והקב"ה אומר לו "הלא אהרן אחיך הלוי ידעתי כי דבר ידבר הוא... הוא יהיה לך לפה ואתה תהיה לו לאלקים". זאת אומרת, הסיפור הזה, הוויכוח הזה כבר היה. אז מה עכשיו משה רבנו עוד פעם חוזר ואומר "ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים"? שכחת כל מה שהקב"ה אמר לך?

ממשיך הזוהר הקדוש – 'סלקא דעתך דלא הווה כן והשתא אמר ואני ערל שפתים? אי הכי אן הוא מילה דאבטח ליה קודשא בריך הוא בקדמיתא? לאיפה נעלמה ההבטחה שהקב"ה הבטיח למשה בהתחלה? 'אלא', אומר הזוהר הקדוש, 'רזא איהו משה קלא', משה הוא קול, 'ודיבור דאיהו מילה דיליה הווה בגלותא', הדיבור, שזה המילה של משה היה בגלות. 'והווה איהו אטיס לפרשא מיליס', ומשה היה אטום מלפרש את הדברים. 'ובגין דא אמר ואיך ישמעני פרעה, בעוד דמילה דילי איהי בגלותא דיליה דהא לית לי מילה', איך ישמעני פרעה? אין לי מילה, אין לי דיבור, המילים שלי בגלות. 'הא אנא קלא', הרי אני רק קול, 'מילה גרע דאיהי בגלותא', המילה שלי גרועה בגלל שהיא בגלות, 'ועל דא שיתף קודשא בריך הוא לאהרן בהדיה' – לכן הקב"ה שיתף את אהרן יחד עם משה. 'תא חזי כל זימנא דדיבור הווה בגלותא', כל זמן שהדיבור היה בגלות, 'קלא איסתלק מיניה ומילה הווה אטיס בלא קול', הקול הסתלק מהדיבור והמילה הייתה אטומה, ללא קול. 'כד אתא משה אתא קול ומשה הווה קול בלא מילה בגין דהווה בגלותא, וכל זימנא דדיבור הווה בגלותא משה אזיל קלא בלא דיבור', משה היה הולך בקול בלי דיבור, 'והכי אזיל עד דקריבו לטורא דסיני ואתיהיבת אורייתא, ובההוא זימנא אתחבר קלא בדיבור' – אז בהר סיני התחבר הקול והדיבור, 'וכדין מילה מלילי', ואז המילה התמללה, נאמרה. 'הדא הוא דכתיב וידבר אלקים את כל הדברים האלה, וכדין משה אשתכח שלים במילה כדכיאות קול ודיבור כחדא בשלימו'. אז משה רבנו נמצא שלם כמו שצריך, קול ודיבור בשלימות.

מה הולך פה? התשובה יותר מקשה את הסיפור. מה זה העניין הזה? אז בעצם מה שמשה רבנו אומר לקב"ה זה – למה פרעה לא ישמע אלי? פרעה לא ישמע אלי בגלל שהדיבור שלי, המילה, בגלות. אני רק בבחינת קול, אבל אין לי בחינה של דיבור, אין לי מילים ולכן אני לא מסוגל לדבר.

ננסה להבין את הדברים. הכיוון שאליו אני רוצה להגיע בסופו של דבר זה לדברים שכתב אותם הבאר משה – האדמו"ר מאוז'ורוב. האדמו"ר מאוז'ורוב היה רבי חסידי שזכה להסכמות מכולם, כל הגדולים כולל הליטאים המובהקים ביותר. הכינוי שקראו לו זה 'שר בית הזוהר' כי השליטה שלו בזוהר הקדוש הייתה שליטה מפליאה. היה יהודי תלמיד חכם עצום. אז בסופו של דבר נגיע לדברים שלו, אבל עד שנגיע לשם אנחנו צריכים לעבור איזושהי כברת דרך.

ננסה להבין – אנחנו נמצאים פה בסוגיה של דיבור, קול, מילים – אז אני רוצה שנתחיל דווקא בנושא של שתיקה. בתנחומא⁵ בפרשת ויצא נאמר כך; ויזכר אלקים את רחל ילמדנו רבנו הרואה אדם נאה כיצד הוא מברך? כך שנו רבותינו הרואה בריות טובות ואילנות טובות אומר ברוך שככה לו בעולמו. אין לך נאה מן רחל ובשביל נויה ביקש יעקב לישא אותה, נשמע מאוד מוזר, 'והיה משלח סבלונות ליתנם לרחל ולבן נותנם ללאה והייתה רחל שותקת. ואמר ר' שמעון בן גמליאל כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה. רחל תפסה בשתיקה עמדה זרעה בשתיקה'. זאת אומרת, רחל תפסה במידת השתיקה וכך גם זרעה של רחל השתמש גם הוא במידה זו. 'ראתה סבלונותיה ביד אחותה ושתיקה', היא ראתה את המתנות שיעקב שולח לה מגיעים לאחותה והיא עמדה בשתיקה, מעניין שעל הסימנים לא מדברים פה – 'בנימין בנה האבן שלו מן האפוד ישפה, יודע במכירת יוסף ושותק, וזהו ישפה, יש לו פה ושותק. שאול בן בנה, גם היה הרי משבט בנימין, ואת דבר המלוכה לא הגיד לו, מגיע לדוד שלו, רק מדבר איתו על האתונות ולא מספר לו על המלוכה. אסתר, אין אסתר מגדת מולדתה'. לעומתה 'לאה תפסה בהודיה עמדה זרעה בהודיה אחריה, היא אמרה הפעם אודה את ה', יהודה בנה אחריה יהודה אתה יודוך אחיך, דוד הודו לה' כי טוב, דניאל מצלי ומודה. א"ר יהודה גדולה שתיקה שבזכות שתיקתה של רחל זכתה והעמידה שני שבטים בישראל, אפרים ומנשה, יתר על השבטים. ולמה שתקה? אמר ר' שמעון בר יוחאי, אמרה אם משלחת אני ומודעת ליעקב שאבא נותן לאחותי מה שהוא משלח לי אינו נוטל אותי ואבא אין משיאני לו ואני מתרחקת מן הגוף הצדיק הזה. אמר לה הקב"ה, את שתקת, חייך בזכות אותה שתיקה זוכרך אני, שנאמר ויזכר אלקים את רחל'.

מדרש יפה, כמה שאלות. דבר ראשון כתוב כאן שבשכר זה שרחל שתקה היא זכתה לשני שבטים, מה הקשר? דבר שני, אנחנו רואים שיש כאן משהו שהוא אופייני, מאפיין את רחל ואת צאצאיה, את המשפחה שלה. למה דווקא זה מאפיין את המשפחה הזו? ויש כאן עוד שאלה, למה אצל לאה מה שמאפיין אותה זה ההודיה? אבל זה נושא בפני עצמו. אבל למה זה מה שמאפיין את רחל ואת משפחתה – אני אחדד את זה יותר, החלוקה שבין רחל לבין לאה, ודיברנו על זה בנוסחה קצת אחרת בשבועות קודמים, זה החלוקה שבין עלמא דאתגליא לבין עלמא דאתכסיא – בין העולם המגולה לבין העולם המכוסה. פירושו של דבר שרחל היא זו שאחראית על החלק החיצוני יותר, הגלוי יותר בעם ישראל – למשל, הבן שלה הוא יוסף, יוסף הוא המשביר לכל מצרים, זה שמתעסק מאוד בעולם הפרקטי, בעולם הפיזי – בעוד שלאה והבנים שלה הם אלו שאחראיים על הבניין הפנימי בעם ישראל, מלכות בית דוד – הקומה הפנימית בעם ישראל שייכת ללאה. ואם זה כך אז דווקא תכונת

⁵ מדרש תנחומא פרשת ויצא סימן ו'.

השתיקה לא מתאימה כל כך לרחל. צריך לנהל את העניינים, ואם מנהלים את העניינים צריך לדבר – ודווקא רחל היא זו ששותקת. גם בכלל מה הקשר לחלק הראשון של המדרש – ילמדנו רבנו הרואה אדם נאה כיצד הוא מברך... אין לך נאה מרחל ובגלל נויה ביקש יעקב לישא אותה, מה זה קשור לכל ההמשך, לסיפור של השתיקה? וגם מה הכוונה שיעקב רצה את רחל בגלל נויה? זה היה הסיפור? יעקב חיפש את הדוגמנית הכי יפה?

קודם כל ננסה להבין על איזו שתיקה אנחנו מדברים כאן. יש מדרש מאוד מעניין שהמהר"ל מביא אותו ב'נתיב השתיקה'. ספר נתיבות עולם של המהר"ל מתעסק בכמה וכמה נושאים, יש שם ל"ב נתיבות ואחד הנתיבים הוא נתיב השתיקה. המהר"ל מביא שם את הילקוט שמעוני⁶; 'ותדבר מרים ואהרן במשה', הסיפור של הלשון הרע, 'זהו שאמר הכתוב ברוב דברים לא יחדל פשע וחושך שפתיו משכיל'. מי שחוסך שפתיו, נמנע מלדבר, הוא משכיל. 'מי שחושך שפתיו מלדבר בחברו משכיל. אמר רבן שמעון בן גמליאל כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה. אמרו רבותינו שני דיקולוגין היו עומדין לפני אדריינוס, היה אחד מהן מלמד על הדיבור שהוא יפה ואחד מלמד על השתיקה'. ויכוח פילוסופי מה יותר טוב, לדבר או לשתוק. 'אמר לו האחד מרי, אין טוב מן הדיבור'. ולמה? 'אילולא הדיבור היאך הכלות מתקלסות?' איך אפשר לשבח את הכלה בחתונה שלה אם אתה לא תדבר? 'והאיך היה משא ומתן בעולם והיאך היו הספינות פורשות בים? מיד אמר לו, לאותו שהיה מלמד על השתיקה שהיה יפה, היאך אתה למה על השתיקה?' הנציג של הדיבור הסביר יפה מאוד, עכשיו אתה תסביר למה השתיקה יפה. 'מיד בא לדבר, עמד אותו שהיה מלמד על הדיבור וסטרו על פיו'. הוא רוצה להתחיל לדבר ולהסביר, הנציג של הדיבור נותן לו סטירה על הפה. 'אמר לו המלך למה סטרת אותו? אמר לו מרי, אני לימדתי מן הדיבור על הדיבור, וזה בא ללמד משלי על שלו? מה זאת אומרת? אתה רוצה ללמד על השתיקה, תלמד מתוך שתיקה. אתה משתמש בכלי של הדיבור כדי להסביר למה השתיקה היא טובה? אז מה שווה השתיקה? 'אמר שלמה לא אמר הקב"ה שתאלם פיך ותהא יושב ושותק כחרש אלא וחושך שפתיו מלהסיח בחברו תן דעתך שלא תענשי. כלומר, בא המדרש ואומר, כששלמה המלך אמר 'וחושך שפתיו משכיל', הוא לא התכוון לחושך שפתיו כמו הנציג של השתיקה אצל אדריאנוס. זו לא הכוונה שתהיה אילם לחלוטין. אל תהיה אחד כזה שלא מדבר בכלל. אלא הכוונה היא וחושך שפתיו מלהסיח בחברו – זאת אומרת, הכוח של השתיקה הוא לדעת אלו דברים לא לומר. ברור שצריך לדבר. אבל צריך גם לדעת מתי לשתוק. זו המעלה של השתיקה.

⁶ ילקוט שמעוני תורה פרשת בהעלותך, רמז תשי"ט.

מה המעלה הגדולה בשתיקה? למה זה כל כך חשוב? אומר הרמב"ם בהלכות דעות⁷; 'לעולם ירבה אדם בשתיקה ולא ידבר אלא או בדבר חכמה או בדברים שצריך להם לחיי גופו. אמרו על רב תלמיד רבנו הקדוש שלא סח שיחה בטלה כל ימיו, וזוהי שיחת רוב כל האדם'. זאת אומרת, רוב מה שבני האדם מדברים זה שיחה בטלה, ואת זה רב לא עשה. 'ואפילו בצורכי הגוף לא ירבה האדם דברים. ועל זה ציוו חכמים ואמרו כל המרבה דברים מביא חטא. ואמרו לא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה. וכן בדברי תורה ובדברי חכמה, יהיו דברי האדם מעטין וענייניהן מרובין, והוא שציוו חכמים ואמרו לעולם ישנה אדם לתלמידיו דרך קצרה. אבל אם היו הדברים מרובין והעניין מועט הרי זה שכלות, ועל זה נאמר 'כי בא החלום ברוב עניין וקול כסיל ברוב דברים'. דרך אגב, יש כאן חידוש מאוד גדול ברמב"ם, בגלל שרש"י בפסחים בדרך ג' מסביר שהסיבה שלעולם ישנה אדם לתלמידיו דרך קצרה זה כדי שמתוך כך תהא גרסתם מתקיימת. כלומר, שברגע שזה קצר אפשר לזכור את זה. הרמב"ם אומר שבעצם יש פה הלכה כללית, שאדם לא ירבה בדברים ואפילו בלימוד תורה. מה ההסבר בזה? אומר הרמב"ם בהלכה ה' – 'סייג לחכמה שתיקה לפיכך לא ימהר להשיב ולא ירבה לדבר וילמד לתלמידים בשובה ונחת בלא צעקה ובלא אריכות לשון, הוא שאמר שלמה דברי חכמים בנחת נשמעים'. נראה שאת הפסיק צריך לשים אחרי ה'בנחת', כלומר 'דברי חכמים בנחת' – נשמעים'. אבל מה הקשר לשתיקה? הרמב"ם אומר לפיכך לא ימהר להשיב ולא ירבה לדבר. פירוש הדברים הוא כך; אנחנו רואים שיש פה הלכה כללית שהיא לאו דווקא קשורה לאיך מלמדים תורה, היא קשורה בכלל לדיבור, שאדם צריך למעט בדיבור ולהרבות בשתיקה. מה העניין בדבר הזה? אני חושב שכל אחד מאיתנו מכיר את החוויה הזו, כשאתה מדבר אז בעצם יש איזושהי מין עבודה במקביל של שתי מערכות – המערכת האחת היא מערכת הדיבור שלך, הפה מוציא את המילים. המערכת השנייה היא מערכת המחשבה, השכל. ושתי המערכות האלו בעצם אמורות לעבוד באיזושהי צורה מסונכרנת, כלומר, שאני אומר את מה שאני חושב. הבעיה היא שהרבה הרבה פעמים אנחנו מוצאים את עצמנו במצב שהפה מתקדם יותר מהר מאשר השכל. למה אני מתכוון שהפה מתקדם יותר מהר מהשכל? זאת אומרת שכן אדם מוציא משפט מהפה עוד לפני שהוא חשב עליו ואז צורת הדיבור היא בצורה של מה שנקרא 'קרב מאסף'. זאת אומרת, הוצאתי את המשפט מהפה, הוא לא היה כל כך טוב, ועכשיו אני מתחיל לתקן אותו ולתרגם את עצמי. לא כך צריך לדבר. הדיבור צריך להיות בצורה כזו שהשכל הוא זה שמוביל ומכוח השכל הפה מדבר. אני מוציא מהפה את מה שאני מוצא לנכון להוציא מהפה, ולא שאני קודם מוציא מפה ואחרי זה מחליט אם זה נכון או לא נכון. כך זה צריך להיות. בגלל זה, אדם שיודע לשלוט על הדיבור שלו, ויודע להוציא מהפה שלו רק את הדברים

⁷ רמב"ם הלכות דעות פרק ב'.

הרב בגנו – שיעור פרשת שבוע, פרשת וארא. כ"ג טבת תשע"ח

שבאמת הוא חשב עליהם והגיע למסקנה שכך צריך להיעשות, הדיבור שלו שווה המון. העומק, העוצמה של הדיבור שלו, היא עוצמה הרבה יותר גדולה מאשר מי שפשוט מדבר ומדבר ואיכשהו עושה כל מיני תיקונים. זה ברור. לכן בעצם אומר הרמב"ם שאדם צריך למעט בדיבור – ירבה בשתיקה ולא ידבר אלא או בדבר חכמה או בדברים שצריך להם לחיי גופו, וזה מה שאומר הרמב"ם בהלכה ה' – 'סייג לחכמה שתיקה לפיכך לא ימהר להשיב ולא ירבה לדבר'. מה זאת אומרת? ברגע שמישהו בא ושואל אותך שאלה – אז אפשרות אחת היא, וזה משהו שהוא מאוד טבעי, וראיתי את זה גם אצל אנשים גדולים – באופן טבעי אתה מיד עונה. למה אתה מיד עונה? בגלל שאתה מרגיש איזשהו איום, איזושהי התקפה. אמרת משהו, בא מישהו ושאל אותך איך אתה אומר את מה שאתה אומר – אז מיד אתה עונה. תעצור שנייה, חכה, תחשוב. אני זוכר שתי סיטואציות שהיו לי, שישבתי באיזשהו שיעור בתור תלמיד – בשני מקומות שונים, והיה שם יהודי תלמיד חכם גדול שבא ואמר משהו, והרמתי את היד ושאלתי שאלה, וכל אחד מהם בנפרד ענה לי מיד על המקום. אצל שניהם זאת פשוט הייתה מריחה. התשובה לא הייתה תשובה, זה לא היה רציני. עד כדי כך שאצל השני שענה לי, זה שישב לידי אמר לי – הוא מרח אותך. מה הנקודה? לא שאני חושב שהשאלות שלי הן מי יודע מה, אבל תעצור שנייה, תבחן את הדברים. אצל מורי ורבי, הרב אשר אריאלי, דבר שלמדתי ממנו, פעם אחר פעם, ברגע ששואלים אותנו שאלה, אם הוא יודע את התשובה אז הוא יענה, ואם הוא לא יודע אין לו שום בעיה לעצור ולהגיד אני לא יודע מה לענות על זה. בצניעות הזו – הוא יושב מול קרוב לאלף תלמידים כל יום, הוא מגיד השיעור מספר אחד בעולם מבחינת הפצת התורה שלו, ואין לו שום בעיה לשבת מול כל התלמידים האלו, וזו סוגיה שהוא לימד אותה עשרות פעמים, ובא איזה תלמיד ושואל אותו שאלה והוא לא יודע לענות, אז הוא עוצר ואומר אני לא יודע. אני אומר בהקשר הזה – ר' שלמה זלמן אויערבך היה ראש ישיבת קול תורה, עשו לו שיעור מבחן וישבו שם ראש הישיבה שלפניו הרב שלזינגר ועוד רבנים חשובים מהישיבה, ור' שלמה זלמן העביר שיעור, ואחרי שהוא גמר את השיעור הוא חזר הביתה ואמר לאשתו לא התקבלתי. היא שאלה אותו למה אתה חושב שלא התקבלת? אז הוא אמר לה, באמצע השיעור מישהו שאל אותי שאלה ולא ידעתי לענות לו. אחרי כמה שעות פתאום מגיע שליח מהישיבה ואומר לו שהוא התקבל – אז הוא לא כל כך הבין מה קרה. ואז הסבירו לו שהסיבה שקיבלו אותו זה בגלל שהוא אמר שהוא לא יודע. מה שאתה אומר זה מה שאתה חושב, אתה לא סתם מוציא מהפה בלי לחשוב לפני כן. לכן אומר הרמב"ם, 'ילמד לתלמידים בשובה ונחת, בלא צעקה ובלא אריכות לשון' – תחשוב על מה שאתה מדבר ואז הדיבור שלך שווה הרבה יותר.

שלב נוסף, עוד עומק בדבר הזה – אומר המהר"ל בנתיב השתיקה⁸ 'כל המרבה דברים מביא חטא כי כאשר מרבה דברים העיקר אצלו נפש המדברת, אשר נפש המדברת ישלו חיבור וצירוף אל החומר ואינו נבדל לגמרי, ולכך מרבה דברים יותר מדי כי אין שכל שלו נבדל מן החומרי. אבל כאשר מונע הדיבור שאז מורה כי השכל שלו אינו מוטבע בחומר רק נבדל ממנו, ולפיכך אינו מדבר הרבה כי השכל הנבדל אצלו עיקר'. בזמן שכן אדם מדבר, הרי הדיבור הוא בעצם איזושהו חיבור בין המערכת הפנימית, המחשבתית, לבין המערכת החיצונית, החומרית – אז ברגע שכן אדם מדבר הוא בעצם באיזושהו מקום מחבר את עצמו לתוך העולם הפיזי הזה וזה לא טוב יותר מידי להתחבר לשם. המחשבה לעומת זאת, המיעוט בדיבור, הוא בעצם משאיר את השכל שלו ברמה של השכל המחשבי ולא בשכל הדיברי. זאת אומרת, הוא לא מחבר את עצמו לעולם הזה ולכן הוא פחות חומרי. מה הכוונה? ננסה לפרוט את הדברים. יצא לכם פעם לחוות חוויה מאוד גדולה, עצומה? יש כזה מין דבר – אחרי שחווים חוויה כזו ואתה כל כולך נפעם מהדבר הזה, בא אליך מישהו ואומר לך, אתה יכול לספר לי מה ראית שם? אי אפשר. זה קשה. בעצם עד שלא תהיה שם אתה לא תבין. יש משהו בדיבור שהוא מקטין את העוצמה של החוויה. למה הוא מקטין את העוצמה של החוויה? העניין הוא שהמילה, ברגע שאתה מתחיל לדבר את הדברים ולהסביר אותם אז צמצמת. שמעתי פעם מאדם שהוא גם פסיכולוג דבר מאוד מעניין על הפסיכולוגיה שעומדת מאחורי הישבעה'. הרי שמגיעים לשיבעה ההלכה היא שאסור לך לפתוח בדיבור, האבל הוא זה שמדבר. ועל מה הוא מדבר? מה היה, ומה שקרה, ומי היה אותו אדם – חוזר על זה עוד פעם ועוד פעם. מה עומד מאחורי זה? יש פה ריפוי. למה? בגלל שאחרי שהאדם חווה את הטראומה של האובדן, אז העוצמה של זה היא מאוד גדולה. ברגע שהוא מספר על זה פעם אחת זה כבר מקטין את זה באיזושהו מקום. בפעם השנייה זה עוד יותר מקטין את זה וכך הלאה. העובדה שהוא מספר עוזרת לו להשתחרר מהעוצמה של הכאב. אני מכיר מישהי שלא עשתה את זה – ובמשך כל החיים היא לא דיברה על הפטירה של בעלה, ואני יודע שבכל פעם שרק הנושא הזה איכשהו עלה היא הייתה פורצת בבכי. אצלה זה נשאר באותה עוצמה. כלומר, יש פה שחרור בגלל שהדיבור מקטין, מצמצם. אגב, זו הפירוש של המילה 'מילה', מלשון הגבלה, לכרות, כמו ברית מילה. חיתוך. המילה היא מוגבלת, היא חותכת, היא מצמצמת. ומפה אנחנו מגיעים גם ביחס לריבונו של עולם – "לך דומיה תהילה". "מי ימלא גברת ה' ישמיע כל תהלתו" – אתה לא יכול לדבר כי ברגע שאתה מדבר אתה מקטין. אז איך אנחנו אומרים 'הא-ל הגדול הגיבור והנורא'? זה מה שאומרת הגמרא – אותו אחד שירד לפני התיבה ונתן רשימת תארים ארוכה וברגע שהוא גמר אמר לו ר' אליעזר זהו? סיימת את כל השבחים? אז איך אנחנו

⁸ מהר"ל, נתיב השתיקה, פרק א'.

הרב בגנו – שיעור פרשת שבוע, פרשת וארא. כ"ג טבת תשע"ח

אומרים את שלושת השבחים האלו? כי משה רבנו אמר אותם. זאת אומרת, כשאנחנו אומרים את השבחים הללו זה בעצם התחלה של שבח, אנחנו מדברים על הבסיס, הבסיס של ההנהגה בחסד, בדין, ברחמים – על זה אנחנו מתחילים לדבר. אבל לתת את כל הרשימה של השבחים? אין לנו יכולת, הדיבור מקטין את העוצמה של הדבר הגדול הזה. זה מה שאומר המהר"ל, אדם שמדבר הוא מקטין את הדברים כי הוא מחבר אותם לתוך העולם הפיזי שלנו. בזה שאתה מדבר זאת אומרת שאתה נותן לדברים גבול, מצמצם אותם, מקטין אותם. ולכן 'כל המרבה בדברים מביא חטא'. תשמור על יותר מחשבה ועל ידי זה תוכל להשאיר את השלימות כפי שהיא. לא תצמצם אותה. אז שני דברים למדנו כאן – דבר ראשון למדנו שהצמצום בדיבור גורם לזה שהשכל מוביל את הפה ולא הפה מוביל את השכל. והדבר השני הוא שהצמצום בדיבור משאיר את העוצמה, את השלימות, כפי שהיא. מה שאין כן בזמן שאתה מדבר אתה מקטין, אתה מצמצם.

עכשיו נחזור חזרה לרחל אמנו. למה רחל שתקה? בואו נראה שוב במדרש – 'ולמה שתקה? אמרה אם משלחת אני ומודעת ליעקב שאבא נותן לאחותי מה שהוא משלח לי אינו נוטל אותי ואבא אין משיאני לו ואני מתרחקת מן הגוף הצדיק הזה. אמר לה הקב"ה, את שתקת, חייך בזכות אותה שתיקה זוכרך אני, שנאמר ויזכר אלקים את רחל'. כלומר, בעצם רחל עשתה פה חשבון – הרי באופן טבעי, מה שהיה מתבקש, זה שרחל לא תשתוק. היא תיגש לאבא שלה ותגיד לו מה אתה עושה? הסבלונות האלו מגיעים לי. זו התגובה הכי מתבקשת. רחל קיימה את מה שכתוב ברמב"ם לא יהא נבהל להשיב. ומה זה אומר? רחל עושה חשבון והיא אומרת רגע, אם אני אגלה ליעקב אז מה יקרה? אז בעצם בטווח הארוך אני אפסיד מזה, 'ואבא אין משיאני לו'... היא עושה את החשבון שעדיף עכשיו לא לדבר. ולכן היא לא אומרת. זאת אומרת, שרחל מפעילה את המחשבה שלה, והמחשבה שלה עוצרת את הדיבור. היא עוצרת את הדיבור ולא מדברת, ובעקבות הדבר הזה היא הרוויחה את הנישואין עם יעקב. ופה אלו בדיוק שתי המטרות שעליהן דיברנו בשתיקה. השתיקה מצד אחד דואגת לזה שמה שיצא מהפה זה רק מה שנכון שיצא, ואם זה לא נכון אז שותקים. והשתיקה היא זו שמשאירה את השלימות כמו שהיא ולא מצמצמת אותה. אם רחל הייתה מדברת אז את השלמות הזו שאליה היא הייתה אמורה להגיע, להתחתן עם יעקב, היא לא הייתה מקבלת. דווקא בעקבות השתיקה זה התאפשר והיא הייתה יכולה להגיע למצב השלם שהיא רצתה – להתחתן עם יעקב אבינו. זו הייתה המעלה של השתיקה. אז מה אומר לה הקב"ה? 'את שתקת, חייך, בזכות אותה שתיקה זוכרך אני'. ומה השכר שהיא מקבלת? היא מקבלת שני שבטים. זאת אומרת, בעצם היא הייתה אמורה לקבל רק את יוסף ובנימין, בזכות השתיקה שלה יוסף הוכפל ונהפך לשניים – הוא נהפך לאפרים ומנשה. מה מונח פה? הדיבור לכשעצמו יש לו עוצמה, אבל ברגע שמלווה את הדיבור השתיקה, העוצמה של הדיבור היא הרבה יותר גדולה, ולכן השתיקה של רחל היא זו שנותנת לדיבור

שלה עוצמה גדולה ולכן היא מקבלת שני שבטים. חז"ל אומרים 'מילה בסלע שתיקה בתרי'. למה? על איזו שתיקה מדובר פה? אם אתה מדבר אתה מקבל סלע, אם אתה שותק אתה מקבל שניים, למה? השתיקה שחז"ל מדברים עליה כאן נדמה לי, זו אותה שתיקה שעליה אנחנו מדברים פה. אם הדיבור שווה סלע, כשיש שתיקה שמלווה אותו אז הדיבור מקבל ערך כפול בגלל שכך אתה יכול להגיע להרבה יותר כי זה דיבור שהוא מונחה מהמחשבה, זה דיבור שיודע ללכת בגבולות של מה שנכון ומה שלא נכון, זה דיבור שיודע להשיג את הטווח הארוך ולא רק את הטווח הקצר. ובשכר זה שרחל שותקת אז היא מקבלת תרי, היא מקבלת שני שבטים במקום שבט אחד.

ונדמה לי שכל זה דווקא בגלל שרחל שייכת לעלמא דאתגליא וזה הקשר להתחלה של המדרש. המדרש אומר רחל נקטה בשתיקה וזרעה נקט בשתיקה... ודווקא רחל שהיא שייכת לעולם החיצוני היא זו שנוקטת בשתיקה. מה הסיבה לזה? הסיבה לזה היא שבגלל שדווקא מי שמתעסק בעולם הפרקטי צריך את כוח השתיקה יותר מאשר כולם. עוד פעם, אנחנו לא מדברים על אדם ששותק ולא מדבר בכלל כמו האדם הזה שעמד לפני אדריינוס. לא. אנחנו מדברים על אדם שמדבר אבל יודע להגביל את הדיבור שלו עם כוח השתיקה. הוא יודע מתי כן לדבר ומתי לא לדבר. ורק בן אדם שיודע לשתוק מתי שצריך, יכול באמת לנהל את העניינים כמו שצריך ולהביא אותם לטווח הארוך. רחל היא זו שקשורה לעולם המעשי, לעולם החיצוני, ובגלל שהיא קשורה לעולם החיצוני, לכן היא צריכה את ההגנה של השתיקה. היא צריכה את היכולת לשמור על הדיבור, שהוא החיבור וההנהגה כלפי חוץ, צריך לשמור על זה באמצעות כוח השתיקה.

שמעתי דבר מעניין מר' משה שפירא שמה שכתוב בספר יחזקאל על החשמל – אתם יודעים שיש הרבה מהפוסקים שהקפידו לא לקרוא ליחשמל' בשם שלו אלא קראו לו 'הכוח האלקטרי'. ולמה? כי זה ממראה הנבואה שיחזקאל ראה במעשה מרכבה. אבל מה שחז"ל אומרים זה שהחשמל זה איזשהו כוח של מלאכים שנקראים חשמל בגלל שלעתים 'חשות' לעתים 'ממללות'. לעתים שותקים לעתים מדברים. ר' משה שפירא אמר שחשמל הוא בגימטריא 'מלבוש' והוא הסביר שהחשמל זה בעצם אותו שלב בגילוי ההנהגה של הקב"ה שהכי קרוב לעולם שלנו, 'מלבוש', כמו המלבוש שהוא חיצוני – ולכן דווקא במלבוש צריך את ההגנה של השתיקה. לכן זה נקרא 'יחשמל', לפעמים מדבר לפעמים שותק. וכך גם אצל רחל, בגלל שהיא שייכת לעולם החיצוני, לכן היא הייתה צריכה להשתמש בכוח השתיקה, היא וזרעה אחריה. וזה אני חושב אותו נוי שעליו מדבר המדרש. בית המקדש נקרא 'נויו של עולם', ולמה הוא נקרא נוי של עולם? בגלל שנוי מבטא דבר שהוא שלם. כשאדם הולך לטיול ועולה על הר גבוה, ברגע שהוא מביט מסביב הוא מתפעל מהמראה היפה שנגלה לנגד עיניו. מה הוא בעצם רואה? הוא רואה דבר שלם. יופי ונוי זה עניין של שלימות. היופי של רחל, השלימות שלה הייתה בזה שהיא לא הייתה שייכת רק לעולם הפנימי, אלא הייתה שייכת גם לעולם

המעשי. אצלה הכל התבטא בצורה שהיא שלימה וכמובן זה גם התבטא ביופי חיצוני – "יפת תאר ויפת מראה". זה היה היופי שיעקב אבינו חיפש – ודווקא יעקב אבינו שהוא שיך לעולם של הפנים חיפש מישהי ששייכת לעולם של החוץ והיא עושה את זה בצורה השלימה ביותר, הנאה ביותר, ולכן הוא רצה את רחל. אז זה לא סתם תאוה למישהי שנראית יפה, אלא מישהי כזו שאצלה כל המערכות מתגלות בשלימות, גם בפנים וגם בחוץ. וזה דווקא רחל ששייכת לעלמא דאתגליא. ולכן, אומר המדרש, בגלל שרחל שייכת לעלמא דאתגליא לכן הייתה לה את מעלת השתיקה. ובשכר מעלת השתיקה, כיוון ששתיקה שווה תרי, רחל מקבלת שני שבטים.

במסכת סופרים⁹ חז"ל מדברים על ח' בטבת שזה היה יום קשה מאוד לעם ישראל 'אין כותבין לא עברית ולא ארמית ולא מדית ולא יוונית. כתב בכל לשונות, בכל כתבים, לא יקרא בה, עד שתהא כתובה אשורית. מעשה בחמישה זקנים שכתבו לתלמי המלך את התורה יוונית, והיה אותו היום קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל, שלא הייתה התורה יכולה להתרגם כל צורכה'. למה הסיפור של תרגום התורה ליוונית היה כל כך קשה? אדרבה, יפת אלקים ליפת וישכן באהלי שם, אז חז"ל אומרים שיפיפיותו של יפת תשכון באהלי שם, אז מה כל כך רע בזה שהתורה מיתרגמת ליוונית? שמעתי מר' משה שפירא – השפה היוונית הייתה השפה המושלמת ביותר אז בעולם כולו. ודווקא כאן היה החורבן הגדול ביותר. כיוון שאם היו מתרגמים את התורה לכל שפה אחרת, אז אנשים היו מבינים מראש שמה שתרגמת לא מכיל את כל מה שיש בתורה. אבל ברגע שתרגמו את התורה ליוונית, אז המחשבה שנוצרה היא שבעצם תרגמנו את התורה בשלימות. אבל הצמצום, ההקטנה הזו – כמו שאומרים חז"ל 'לא הייתה התורה יכולה להיתרגם כל צורכה', יש בתורה הרבה מעבר למה שאתה מתרגם. כל התגים, וכל קוצו של יוד, וכל מה שלשון הקודש מבטאת – ההקטנה הזו, ה'דיבור' ביוונית, היא זו שמהווה חורבן מאוד גדול. ופה אנחנו בעצם לומדים – המעלה של השתיקה היא כדי לשמור על הדיבור, כדי לשמור על הדברים בצורה שהיא שלמה. כדי לדעת שיש דברים שאתה לא יכול לדבר אותם. יש דברים שאתה צריך לעצור ולא להגיד אותם כדי שלא תצמצם את הדבר ממה שהוא. בשביל זה אנחנו צריכים את השתיקה.

עכשיו נעבור לחלק של הדיבור ונחזור אל הסוגיה שלנו. אומרת התורה בספר במדבר¹⁰: "ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפרת אשר על ארץ העדת מבין שני הכרבים וידבר אליו". 'וישמע את הקול מדבר אליו' ואז 'וידבר אליו'. אומר הספרא תורת כהנים¹¹, בתחילת פרשת ויקרא; 'מאהל מועד מלמד שהיה הקול נפסק ולא היה יוצא חוץ מאהל מועד, יכול

⁹ מסכתות קטנות, מסכת סופרים פרק א', הלכה ז'.

¹⁰ במדבר ז', פ"ט.

¹¹ ספרא ויקרא דבורא דנדבה פרשה א'.

מפני שהיה נמוך, אולי בגלל שזה היה קול חלש? יתלמוד לומר וישמע את הקול, שאין תלמוד לומר הקול, ומה ת"ל הקול? הקול המתפרש בכתובים, ומהו המתפרש בכתובים? קול ה' בכוח, קול ה' בהדר, קול ה' שובר ארזים וישבר ה' את ארזי הלבנון, קול ה' חוצב להבות אש. אם כן למה נאמר מאהל מועד? שהיה הקול נפסק ולא היה יוצא חוץ לאוהל. אמר ר' שמעון בן עזאי איני כמשיב על דברי רבי אלא כמוסיף על דבריו – בא להוסיף על הדברים שנאמרו קודם. 'הכבוד שנאמר בו הלא את השמים ואת הארץ אני מלא, ראה חיבתן של ישראל להיכן גרמה לכבוד הזה כלומר דחק להיות מדבר מעל הכפורת מבין שני הכרובים. לאמור, אמור להם דברי כיבושים בשבילכם מדבר עימי שכן מצינו שכל ל"ח שנה שהיו ישראל כמנודים לא היה מדבר עם משה שנאמר ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות וידבר ה' אלי'. התורת כהנים מתארת לנו איזשהו תהליך. התהליך הוא מקול לדיבור. הקול הזה זה קול ה' בכוח, קול ה' בהדר, קול ששובר ארזים. והקול הזה הולך ומצטמצם אל בין שני הכרובים ולא יוצא מחוץ לאוהל מועד. פה אנחנו מתחילים להבין מה היחס שבין קול לבין דיבור. קול זה משהו שהוא בלי גבולות, קול פשוט – כמו שמדברים על קול השופר, "קול השופר הולך וחזק מאד". קול זה משהו שאין לו גבולות. אבל ברגע שאתה רוצה לשים אותו בתוך גבולות, בתוך מסגרת, אז אתה מכניס אותו לתוך מסגרת של מילים, לתוך מסגרת של דיבור. ומה המטרה של הצמצום הזה? למה את הקול מצמצמים והופכים אותו לדיבור? מה אומר התורת כהנים? בשבילכם מדבר עימי. מה הכוונה? בשבילכם מדבר עימי פירושו של דבר – יש את המשמיע ויש את המקבל. הקב"ה רוצה להעביר מסר לפה, למטה. כדי שהמסר הזה יתקבל צריך שיהיה מישהו שישמע את הקול ויקבל אותו. ואם זה קול ה' בכוח קול ה' בהדר, קול ששובר ארזים, אין לנו כלי קיבול לקבל אותו. ולכן מה שהקב"ה עושה זה תהליך של צמצום, מהקול אל הדיבור בין שני הכרובים באוהל מועד, ורק כך אפשר להעביר את זה הלאה וכמו שכתוב "ויקרא ה' אל משה מאהל מועד לאמר לך דבר אל בני ישראל". ככה יש מישהו שיכול לקלוט את הדברים. לכן, אגב, מנהיג נקרא 'דבר' – דבר אחד לדור ואין שני דברים לדור'. למה? כי המנהיג הוא מדבר. ואם אתה רוצה לדעת מה ההבדל בין אחד שיודע להנהיג לאחד שלא יודע להנהיג – שניהם מדברים, המדד הוא אם יש מי ששומע. ה'דבר' האמיתי זה זה שיודע לדבר וזה נופל על אוזניים שומעות. יש מי שמקבל את הדברים. מי שמדבר ואין אוזניים ששומעות אז הוא לא מסוגל להנהיג כי לא הולכים אחריו. זה בעצם התהליך. המהר"ל כותב לגבי ההלכה של 'שומע כעונה' – שברגע ששמעת את הדברים כאילו אתה יוצא ידי חובה על ידי מה שהשני בירך. המהר"ל מסביר למה, מפני שהדיבור מורכב באמת משני החלקים האלו, מהמדבר ומהשומע. מדבר בלי שומע או שומע בלי מדבר, זה לא דיבור. לכן, כמו שהמדבר יוצא ידי חובה, כך גם השומע, הוא כעונה, והוא יוצא ידי חובה. שניהם יחד מרכיבים את הדיבור.

בואו נחזור חזרה לסיפור של משה רבנו. הזוהר הקדוש שאל – משה רבנו אומר "הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתים", שואל הזוהר הקדוש, מה זאת אומרת אני ערל שפתיים? הקב"ה אמר לך "מי שם פה לאדם או מי ישום חרש או אלם... הלא אנכי ה'", שכחת את ההבטחה הזו? עונה הזוהר שמשה רבנו אמר לקב"ה הדיבור שלי בגלות. אני רק בבחינת קול ולא בבחינת דיבור, ולכן הדיבור שלי אטום, אני לא יכול לדבר. והזוהר הקדוש ממשיך ואומר שכל זה היה עד מעמד הר סיני, ובמעמד הר סיני הדיבור והקול התאחדו ביחד ואז הכל הסתדר. מה הכוונה? נקרא ב'באר משה'¹² – "ולא שמעו אל משה מקצר רוח ומעבדה קשה". 'דע כי בגלות מצרים היה הדיבור בגלות, כמו שכתוב בזוהר הקדוש 'ודיבור דאיהו מילה דיליה היה בגלותא'. ולכן לא שמעו אל משה, כי מצינו במסכת תרומות חרש שדיברו בו חכמים בכל מקום שאינו לא שומע ולא מדברי – אחד תלוי בשני. 'נמצא שגלות הדיבור היא גם גלות השמיעה, וזה שאמר פרעה מי ה' אשר אשמע בקולו. ולכן נאמר "מקצר רוח", כי רוח הוא הדיבור, כמו שתרגם אונקלוס לנפש חיה 'לרוח ממללא', והיינו שהדיבור היה בגלות'. כבר ננסה להסביר. 'ובזה נבין מה שאמר משה "הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה", שחז"ל מנוהו בין עשרה קלין וחמורין שכתובים בתורה ותמהו כבר המפרשים דאיכא למפרך', אפשר להקשות על זה, 'שהרי נאמר במפורש שישראל לא שמעו מקוצר רוח ומעבודה קשה. ואם כן פרעה היושב על כיסא המלכות יש מקום לומר שישמע והוי קל וחומר פריכא. אמנם לפי האמור יובן כיוון שישראל קדושים לא שמעו בגלל גלות הדיבור, וזה שאמרו שהיה קשה להם לפרוש מעבודה זרה, אם כן בוודאי שפרעה הרשע, ההדור בטומאת עבודה זרה לא ישמע, וזו הייתה טענתו של משה רעיא מהימנא'.

עוד מדרש אחד. חז"ל אומרים ולא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה – אומרים חז"ל במדרש, וכי יש לך אדם שומע בשורה טובה ואינו שמח? מה זה 'ולא שמעו אל משה'? אומרים חז"ל אלא שהיו אדוקים בעבודה זרה. היה להם קשה לפרוש מעבודה זרה, לכן זה ה"משכו וקחו לכם צאן", משכו ידיכם מעבודה זרה וקחו לכם צאן לפסח. מה זאת אומרת? בעצם מה שמשה רבנו אומר לקב"ה זה דבר מאוד פשוט. הקב"ה אומר למשה, אני רוצה שאתה תלך לעם ישראל ותודיע להם שאני הולך לגאול אותם ולהוציא אותם ממצרים. בשפה שלנו, משה רבנו אומר לקב"ה ריבוננו של עולם, הדיבור שלי יעבור כמה עשרות מטרים מעליהם. הם בכלל לא שם. הם לא ישמעו לי. למה הם לא ישמעו? מאיזו סיבה? אין כלי שיקבל את זה. ולמה אין כלי שיקבל את זה? הם לא יכולים לקבל את הדיבור בגלל שהם אדוקים בעבודה זרה. מה פירוש? הזכרנו את זה כבר – עבודה זרה פירושו של דבר, לא כפירה בריבוננו של עולם. עבודה זרה פירושו של דבר שבן אדם עובד, משתחוה,

¹² באר משה וארא, י"ג.

הרב בגנו – שיעור פרשת שבוע, פרשת וארא. כ"ג טבת תשע"ח

מכיר תודה לשמשים של ריבונו של עולם. זאת אומרת, לשמש, לירח, לכוכבים. עבודה זרה זו עבודה למה שאני רואה מול העיניים שלי. אני רואה מול העיניים שלי את השמש ואת הירח, אני רואה את גרמי השמיים שהם כאלו ענקיים ושולטים בהכל – להם אני משתחוה.

מה שמה רבנו בא למסור לעם ישראל, זו בשורה שהיא אחרת לגמרי. רבותיי, זה לא השמש, זה לא הירח, זה לא הכוכבים – זה משהו שהוא הרבה הרבה מעל זה – ריבונו של עולם שהוא שולט בהכל והכל בא מתחתיו, הוא הולך לגאול אתכם. בשורה כזו אומר משה רבנו לקב"ה, אני לא יכול למסור להם. אני לא יכול למסור להם מכיוון שאין לה את כלי הקיבול לדבר הזה. הם עובדים את מה שהם רואים, ומה שהם לא רואים הם לא עובדים. עיינו ערך חטא העגל. אחרי 'ויאמן העם', 'אחרי יציאת מצרים', אחרי כל הדברים עדיין הם מחפשים מישהו מוחשי שיוכלו לעבוד לו. ולא שהם כפרו בקב"ה, ולא שהם חשבו שהעגל הוא פתאום ברא את העולם, ממש לא. אבל הם חיפשו משהו מוחשי, משהו ממשי שיכולים לעבוד לו.

משה רבנו אומר לקב"ה, ריבונו של עולם אני בבחינה של קול, אין לי דיבור. אמרנו, מה זה דיבור? דיבור פירושו של דבר משהו שנשמע, משהו שמתקבל, משהו שיש לו גבולות כדי שאפשר יהיה לשמוע אותו ולקבל אותו. ומשה רבנו לא מסוגל לעשות את זה. מכיוון שעם ישראל אדוקים בעבודה זרה, עם ישראל בראייה קטנה מידי, קצרה מידי. זה מה שאומר הזוהר הקדוש. משה רבנו אומר לקב"ה ריבונו של עולם, המילה שלי בגלות, אני רק בבחינת קול בלי דיבור. אני מעבר לגבולות שלהם, הם לא יקלטו מה שאני אומר בכלל – אני לא יכול להיות 'דבר' כי אין מי שישמע וילך אחרי. אומר לו הקב"ה, "אהרן אחיך יהיה נביאך הוא יהיה לך לפה ואתה תהיה לו לאלקים". במה אהרן עוזר? גם אהרן היה בגלות. אבל כמו שכולנו יודעים אהרן היה זה שהסתובב בתוך העם, הוא היה זה ששם שלום בין איש לאשתו – לכן כשמה רבנו נפטר אז האבל שהיה עליו היה הרבה יותר קטן מאשר האבל על אהרן – אצל אהרן זה כל העם.

זאת אומרת, בעצם מה שהקב"ה אומר למשה רבנו – נכון, אתה הרבה מעל, אבל תדע לך, אהרן הוא זה שיוריד את הדברים אליו – הוא יוריד את הדברים אליו, הוא יותר מחובר אליו, הוא יוכל לקשר את הדברים... והנה עכשיו הסיפור חוזר על עצמו – הקב"ה שולח את משה לפרעה ואז אומר משה רבנו לקב"ה, הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ואני ערל שפתיים – שאלנו מה פה הקל וחומר? איזה קל וחומר? הם לא שמעו אל משה מקוצר רוח ומעבודה קשה – פרעה לא בקוצר רוח ועבודה קשה. לא, אבל לפי מה שחז"ל אמרו, ועוד איזה קוצר רוח יש שם. הרי הקוצר רוח של בני ישראל זה לא רק היה העניין הטכני. הקוצר רוח היה שהם לא רואים למרחק, הם מצומצמים במה שהם רואים מול העיניים שלהם בגלל שהם אדוקים בעבודה זרה. נכון, הקושי של השיעבוד הביא אותם לזה, אבל בסופו של דבר, אין להם כלי קיבול כדי לקלוט משהו גדול יותר.

משה רבנו בחינת קול. אומר משה רבנו אם עם ישראל לא מסוגלים לקלוט אותנו, פרעה יהיה מסוגל לקלוט אותנו, פרעה יהיה מסוגל לקלוט אותי? פרעה הרי כל ימיו גדל על עבודה זרה, זו האידיאולוגיה שלו ושל האבא שלו ושל הסבא שלו – אז איך הוא ישמע לי? וזו הכוונה "ואני ערל שפתיים". 'אני ערל שפתיים' זאת אומרת אני רק יכול להגיד 'קול', אני לא יכול להגיד דיבור. אני לא יכול להוריד את הדברים כדי שעם ישראל ישמעו.

אומר הזוהר הקדוש, כל זה היה עד מתן תורה. מה קרה במתן תורה? במתן תורה הקול והדיבור התאחדו ביחד. יש לנו את קול השופר הולך וחזק מאוד, והקב"ה נותן את עשרת הדברות. ומה המשמעות של הדבר הזה? המשמעות של הדבר היא שבמעמד הר סיני כל אחד ואחד מישראל שמע את הדיבור של ריבונו של עולם – "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך" את זה שמענו ישירות מריבונו של עולם. ואם שמענו זה אומר שקלטנו, הפנמנו, יש לנו כלי קיבול כדי לקבל את הדבר הזה.

נסיים עם דברי הבאר משה, 'ובזה נבין מפני מה תירגם אונקלוס על חרטומי מצרים 'חרשיא' – מלשון חרשים, 'וכל זה בגלל גלות הדיבור כנ"ל' – הם היו כאלה שאין להם את האפשרות לשמוע בכלל. וזוהי גם משמעות הכתובים "הנה שמוע מזבח טוב", וכן כי לא דיברתי את אבותיכם ולא ציוויתם ביום הוציאי אתם מארץ מצרים על דברי עולה או זבח כי אם את הדבר הזה ציוויתי אותם לאמר שמעו בקולי והייתי לכם לאלוקים. ושם רוב הפסוקים מדברים אודות שמיעה, 'שמעו את דברי הברית הזאת', 'שמעו בקולי' וכו'. הרי שבמצרים הייתה השמיעה בגלות כחלק מגלות הדיבור, ולכן מוסבים הציוויים על שמיעה בקול ה'. וזה גם עניין 'נעשה ונשמע', וביציאת מצרים, פסח – פה סח, גאולת הדיבור.

זו המשמעות הגדולה של יציאת מצרים. נסכם – הדיבור זה משהו שעניינו צמצום. אנחנו רוצים גלות משהו ועל ידי זה שזה ייקלט אצל מי ששומע את הדברים, ולכן אנחנו חייבים לצמצם – לצמצם את העוצמה של החוויה, לצמצם את העוצמה של המחשבה, לצמצם את העוצמה של הקול ולתת לזה חיתוך דיבור כדי שיהיה מי שיקלוט את זה. כדי שהדיבור יוכל באמת להנהיג, חייבים שתיקה שתלווה אותו – וזאת השתיקה של רחל, שבשכר זה שרחל ידעה לשתוק, הדיבור שלה קיבל את העוצמה המלאה שלו והיא זכתה ויצאו ממנה השבטים, יצאו ממנה מלכים, וכו'. במצרים היה פער גדול מידי בין הקול לבין השמיעה – וזו הכוונה שהדיבור בגלות. המסר לא נקלט. עם ישראל יוצאים ממצרים, מקבלים את התורה, ואז שתי המערכות מתאחדות. כשהקול והדיבור נקלטים ונכנסים לאוזניים שלנו, אז באמת אנחנו יכולים לדעת שיצאנו מהגלות.

וזה נכון גם היום. אני חושב שמה שאנחנו אומרים בפסוק "יראו עינינו וישמח לבנו ותגל נפשנו בישעתך באמת באמר לציון מלך אלקיך". זה שיש אמירה לציון 'מלך אלקיך', האמירה הזו

הרב בגנו – שיעור פרשת שבוע, פרשת וארא. כ"ג טבת תשע"ח

מסתבר תקרה בכל מקרה – השאלה היא אחת, האם אנחנו נקלוט את זה – 'יראו עינינו וישמח לבנו ותגל נפשנו', או שלא? האם אנחנו נשמע את הדברים או לא נשמע את הדברים? אנחנו רוצים לצאת מהגלות, אנחנו רוצים להיות בגאולה – כדי להיות בגאולה זה אומר להכין את כלי הקיבול שלנו, להיות מוכנים לשמוע כדי שדיבורו של הקב"ה יתגלה אלינו בעזרת ה'.